

וימאסו בארץ חמדה

הרב דוד דב לבנון

"פרשת המרגלים יפה נדרשת"¹, משום שהיא שייכת לכל הדורות, שכן חטא המרגלים הוא הגורם לכל הגלויות. כמו שמדייק הנצי"ב את הפסוק בתהילים המדבר על חטא המרגלים "וירגנו באהליהם... להפיל זרעם במדבר ולזרותם בארצות". והעונש הזה "ולזרותם בארצות" לא התקיים בדור המדבר, ואף לא בגלות בית ראשון שגלו בבלה, אלא בגלות בית שני, שאז נתפזרו בארצות רבות, וכפי שהמצב היום, עד בא עת גאולתנו. משמע שבגלל חטא המרגלים שעדין לא תוקן אנו עד היום בגלות.

מחומרת העונש אנו למדים על מהות החטא. אנו מוצאים שחמור חטא המרגלים אף מחטא העגל. שעל חטא העגל נסלח להם, וחטא המרגלים לא נסלח, ונגזר עליהם למות במדבר, ולהתעכב בו עוד ארבעים שנה.

הרמב"ן מציין שמשה אף לא התפלל על בטול עונשם, אלא על כך שלא יענשו על כך מיד אלא במידת "ארץ אפים". ולכן לא נאמר בספר דברים שמשה התפלל על המרגלים, כפי שנאמר על חטא העגל. וכן לא הזכיר משה את כל י"ג מידות הרחמים, כגון מידת "אמת" אינה מוזכרת, מפני שמידת האמת היא מידת הדין, ובה אין להם תקומה וכפרה. וכן לא הזכיר "נוצר חסד לאלפים" - בגלל שלא היו ראויים לזכות אבות, מפני שמאסו בירושת הארץ, שהיא ירושה להם מאבותיהם.

ולכאורה קשה, מדוע חטא המרגלים שלא קיימו דבר ה' חמור מחטא העגל, שהוא עבודה זרה בפועל? זאת ועוד, חטא המרגלים נבע מרוב פחד ממלחמה, וחטא העגל היה חטא שבמזיד? נראה שאין עונש הגלות רק הענשה על מעשיהם הרעים, אלא הוא תוצאה של מצב רוחני שבו אין הם יכולים להיכנס לארץ.

במדרש המשילו את היחס בין ארץ ישראל לעם ישראל כיחס חתן וכלה. מובא במדרש (במדבר רבה טז): "ר' יהושע אומר למה היו דומין למלך שזימן לבנו אשה נאה ובת טובים ועשירה אמר לו המלך זימנתי לך אשה נאה ובת טובים ועשירה אמר לו הבן אלך ואראה אותה שלא היה מאמין לאביו מיד הוקשה הדבר והרע לאביו אמר מה אעשה אם אומר לו איני מראה אותה לך עכשיו הוא אומר כעורה היתה לפיכך לא רצה להראותה לסוף אמר לו ראה אותה ותדע אם כזבתי לך ובשביל שלא האמנת בי קונם שאין אתה רואה אותה בביתך אלא לבנך אני נותנה וכך הקב"ה אמר לישראל טובה הארץ ולא האמינו אלא אמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו אמר הקב"ה אם מעכב אני עליהם הם אומרים שאינה טובה לא הראה אותה לנו אלא יראו אותה ובשבועה שאין אחד מהם נכנס לתוכה שנאמר (במדבר יד) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה אלא לבניהם אני נותנה".

¹ על דרך מה שכתב רש"י על פרשת קרח "פרשת קרח יפה נדרשת בתנחומא".

אפשר ללמוד מכאן על היחס שצריך להיות בין ישראל לאדמתם, יחס של אהבה. יחס של שייכות עמוקה, שבלא זה לא יתקיים הזיווג. אנו מוצאים שכך היה אצל אברהם אבינו, ראשון האבות אשר "זכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני". שנאמר לו: "לך לך מארצך...", ולא גילה לו היכן הארץ כדי לחבבה בעיניו כי בלא זה לא ירשנה. "דבר אחר, לתת לו שכר על כל דבור ודבור" ויש קשר בין שני הפרושים, כי אריכות הדבור כאן גורמת להגדיל את הניסיון של אברהם, והיא גופא גורמת לחבב את הארץ בעיניו ע"י שמתייגע בה הוא מתקשר אליה בעבותות אהבה.

וכן לעתיד לבא יזכו לארץ רק כשיכספו לה בתכלית הכוסף (אור החיים הקדוש). ולכן כאשר ישראל מואסים בארץ חמדה, אין הם יכולים להיכנס אליה. ואין זה עונש, אלא מידה כנגד מידה, משום שארץ ישראל קולטת את אוהביה, ודורשי יקרה. ולפי זה מובן מדוע משה לא מבקש רחמים עליהם שיסלח להם, ויוכלו להיכנס לארץ, כי אם הם אינם מוכנים לה נפשית לא שייך שיכנסו אליה, כפי שאי אפשר להשיא חתן וכלה שאינם אוהבים זה את זה רק בגלל שההורים חושבים שזה טוב להם.

ולכן לא הזכיר משה בתפילתו את מידת ה"אמת", (ואין לומר שמידת האמת היא מידת הדין הצרופ, שאם כן מדוע נכללה ב"ג מידות הרחמים), מפני ה"אמת" מסמלת את השלוב של התורה בארץ, ועל זה נאמר "וישלך אמת ארצה" ו"אמת מארץ תצמח", וכיון שהם לא רצו להיכנס לארץ כפי המיועד להם, פגעו במידת ה"אמת" ולא היו ראויים לכפרה במידה זו. וכן מובן שלא יכול לבקש בעבור זכות אבות, כל זמן שהם עצמם לא היו מוכנים לכך להמשיך מעשה אבותיהם באהבת הארץ.

מנין שמאסו בארץ?

מה היה עיקר חטא המרגלים? נאמר בפרשה (במדבר יג, לב): "ויציאו דבת הארץ אשר תרו אותה". וחז"ל פרשו שהוציאו דיבה רעה והיינו שדברו לשון הרע על הארץ². ולכאורה אינו מובן, הרי לשם כך נשלחו כדי לבדוק את טוב הארץ, ואת חוזק העם היושבים עליה, החזק הוא הרפה, והם השיבו לשולחיהם כפי התרשמותם, ודבריהם היו אמת "ארץ אוכלת יושביה וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מידות", ואם כן מה חטאם אם ספרו את מה שראו והתרשמו? והנה דוד המלך בספר תהילים גילה את שורש חטאם "וימאסו בארץ חמדה". ולכאורה גם זה אינו מפורש בכתוב, אדרבה הם מדברים בשבחה של הארץ שהיא "ארץ זבת חלב ודבש"?

אלא ששאלה אחת מתורצת בחברתה. בודאי הם ספרו את מה שראו, והם ראו את טוב הארץ, אולם כל מה שראו לא שינה מאומה בשבילם, והם הגיעו למסקנה שאין להכנס עתה לארץ, והפרשנות שנתנו לדברים הייתה לפי מאווייהם, שנבעו מכך - שהם מאסו בארץ חמדה.

לכן החטא היה כבר באופן הראיה של הארץ, רמז לכך מעונש שקבלו "במספר הימים אשר תרתם את הארץ יום לשנה יום לשנה" ואמרו חז"ל שהקב"ה גרם להם שימהרו לראות את הארץ בארבעים, מפני שהקב"ה ידע שיחטאו וכדי שלא להאריך עונשם יותר מארבעים שנה. ולכאורה חטאם היה לא

² רש"י במדבר יג, ב: "שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר".

בראיה אלא בספור הדברים, שהוציאו דיבת הארץ רעה? אלא מכאן שחטאם היה ב"ראיה", שראו לא טוב, ולא הבחינו בטובת הארץ... ולכן נענשו לפי מספר הימים אשר תרו אותה.

וכן יש רמז לכך מסיום הפרשה שעוסקת בפרשת ציצית ובה נאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", הביטוי "תתורו" נזכר עוד פעם אחת בתורה ביחס למרגלים ה"תרים" את הארץ, ונראה שהתורה באה להזהיר אותנו שלא נחטא כפי שהם חטאו בכך שתרו אחרי ראות עיניהם ולבם, מתוך נגיעה אישית ולא על מנת לקיים את דברי ה'.

הראיה ופרשנותה תלויה באדם

מובא במדרש רבה טז: "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר שכן התגרין מראין את הפסולת תחלה ואחר כך מראין את השבח. "וראיתם את הארץ", 3 פעמים אמר להם: ומה הארץ, למה בראשון וראיתם... אמר להם היו מסתכלין בארץ ישראל יש ארץ שמגדלת גיבורים ויש ארץ שמגדלת חלשים ויש שמגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין כך פקדן ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הארץ אשר הוא יושב בה מנין אתם יודעין כחם אם במחנים הם שרוין הם גבורים בוטחין על כחם אם במבצרים חלשים הם ולבם רך ומה הארץ השמנה היא אם פירותיה קלים אם שמנים א"ל הסתכלו באבנים ובצורות שלה אם של צונמא הם שמנים הם אם של חרסים הם רזים הם, והימים ימי בכורי ענבים מכאן אמרו אין תקופת תמוז בלא תאנים וענבים".

ולפי זה כל מה שראו היה יכול להתפרש לטובה. שהרי ראו שארץ ישראל מגדלת גבורים, ואם כן זה טוב! וכיון שהם יושבים במבצרים אם כן הם חלשים ולבם כך, ואם כן זה טוב! והרי הארץ שמנה ופירותיה שמנים - נמצא שראו טובת הארץ בכל ענייניה. ולמרות זאת פרשו הכל לרעה, אין זה אלא שמאסו בארץ נטו לפרש את כל הדברים שראו לרעה.

דוגמה בולטת לכך שהראיה של הדברים תלויה בתפיסת עולם פנימית, מן הבדל בין מבט של חז"ל על הטבע, למבט של אומות העולם. חז"ל אמרו בגמרא בעירובין ק עמוד ב "אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. דרך ארץ מתרנגול". לעומתם אנו יודעים שפילוסופים מאומות העולם למדו מהחיות את העובדה של "כל דאליים גבר" ורק לחזק יש קיום, ומכאן למדו שיש לדכא אומות נחשלות או בני אדם חולים.

הרי לנו מסקנות מרחיקות לכת זו מזו, שנובעות מהרמה הרוחנית של הרואה. אלא שהדבר תלוי בעולמו הפנימי של האדם, ולפיו הוא רואה את העולם החיצון ומפרשו. יש מסתכל על יופי הטבע, ורואה רק את חלקיו הנראים לעין. ויש מסתכל ורואה "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע" ו"כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך שמש וירח אשר כוננת". וכך כתב בצדקת הצדיק (רלב): "כל עניני העולם וכל הנבראים מזכירים לאדם שיש בורא... וכמו ששמעתי על "מלאה הארץ קנייניך" פרוש לקנות על ידם אותך, וה' יתברך מזמין לאדם בכל יום דברים וענינים שונים, אולי על ידם יבוא לזכירה בבורא". אלא שהדבר תלוי באדם אם הוא רוצה לראות זאת, הקב"ה מסייע בעדו".

נעשה ונשמע

נראה שכדי לסגל את המבט הנכון על ארץ ישראל, צריך לרצות לבא אליה ולרצות ארצה בלא כל חשבון בחינת "נעשה ונשמע". כמו שמצאנו שמסופר על ר' זירא בכתובות דף קיב עמוד א: "רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל, לא אשכח מברא למעבר, נקט במצרא וקעבר. אמר ליה ההוא צדוקי: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפזיזותייכו קיימיתו!".

תרגום: כאשר עלה ר' זירא לישראל לא מצא מעבורת (ספינה) לעבור בה את הירדן. אחז בחבל שהיה מתוח כעין גשר ועבר את הירדן. אמר לו מין (גוי) אחד: אתם עם פזיז, שהקדמתם פיכם לאוזניכם כשאמרתם במתן תורה "נעשה" לפני "נשמע", ועדיין בפזיזותכם אתם עומדים ומדוע לא יכלת להמתין עוד זמן קצר למעבורת?

אמר לו רבי זירא: מקום שמשה ואהרון לא זכו להכנס בו, אני מי אמר שאזכה לו? ושמה יארע דבר קודם כניסתי, ומשום כך אני ממחר.

ע"י קבלת הדברים בתמימות ובמסירות נפש בחינת "נעשה" זוכים ל"נשמע", להבין ולראות בטוב הארץ.

שאלות על המאמר:

1. מדוע חטא המרגלים חמור יותר מחטא העגל שהוא חטא של ע"ז?
2. מהו היחס הראוי שצריך להיות בין עמ"י לארצו? כיצד המשל של החתן והכלה עוזר להבנת היחס הראוי?
3. מה הקשר בין השקפת העולם הפרטית שלי לבין הראיה שלי את המציאות? תני דוגמאות מהמאמר לביסוס דבריך.
4. מה הכוונה לרצות בחינת "נעשה ונשמע"? הסבירי את העיקרון ותני דוג' לרצון בחינת "נעשה ונשמע" מחיך.
5. מדוע לרצות את ארץ ישראל בבחינת "נעשה ונשמע" זהו תיקון לחטא המרגלים?

תיקון חטא המרגלים

הנחייה לעבודה קבוצתית- הערכה חלופית:

לפניך שתי אפשרויות לעבודה יצירתית בנושא:

1.ראיון

בחרי אישיות (איש או אישה) שמסרה נפשה על ארץ ישראל או עוסקת בשבח הארץ.

(חקלאי/ממקימי ישוב/פעיל עליה/פעיל בארגון צעדות או מחאות וכדומה.)

ערכי ראיון שכולל שאלות משמעותיות על פועלו החשוב למען ארץ ישראל. הראיון חייב לכלול

התייחסות לנושאים הבאים:

- הרקע שלו, מה הניע אותו לפעול.
 - קשיים ואתגרים בדרך להגשמת פועלו/ חלום חייו.
 - חוויה מיוחדת שנחרטה בו.
 - ה'אני מאמין' שלו- מסר חשוב שרוצה להעביר.
 - הדבר שעשה והוא מלא בסיפוק ושמחה על כך.
 - חיבור של הקבוצה לנושא הראיון באמירה אישית משלכן.
- יש להגיש את תמצית הראיון בכתב וכן צילום מלא של הראיון באופן שניתן יהיה לצפות בו בכיתה.

את הראיון ניתן לעשות בקבוצות של ארבע בנות.

2.הכנת מצגת העוסקת בשבח הארץ-

במצגת יופיעו קטעי קריאה ותכנים מתאימים, תמונות, שירים וכדומה.

כל קטעי התוכן והמדיה צריכים להיות בשבח הארץ.

המצגת צריכה לכלול אמירה אישית שלכן על נושא המצגת וכן הסבר למה בחרתן להביא דוקא

קטעי תוכן/ מדיה אלו.

המצגת צריכה לכלול לפחות שלושה קטעי תוכן ושני קטעי מדיה.

את המצגת ניתן לעשות בזוגות.

מחונן להערכה חלופית בנושא חטא המרגלים:

מטלה יצירתית (ראיון/ מצגת) – סה"כ 40 נקודות על פי הפירוט הבא:

ראיון:

מופיעים כל חלקי התוכן המתבקשים (הנקודות המשמעותיות בראיון) - 25 נקודות

הצילום ברור ומובן – 5 נקודות

תמצית הראיון מוגשת מודפסת ובצורה אסטטית -5 נקודות

ניכר מהראיון שנעשה חיבור אישי בין הקבוצה לבין הנושא והמראיין אותו ראיינו- 5 נקודות

מצגת:

מופיעים שלושה קטעי תוכן ושני קטעי מדיה שונים בשבח הארץ – 25 נקודות

מובן מהמצגת ההקשר של כל הקטעים לנושא הנלמד- 5 נקודות

ישנה אמירה אישית של מחברות המצגת- 5 נקודות

המצגת מוגשת בצורה יפה ואסטטית- 5 נקודות

מאמר-

תשובות מלאות ומוסברות על כל השאלות הנלוות למאמר- 30 נקודות.

יום שיא-

הגשת המטלה בסוף יום השיא - 30 נקודות.

את השאלות על המאמר והעבודה היצירתית יש להגיש עד ליום חמישי יט' טבת.

בהצלחה רבה!